

ספר בעל הכסף

הלכות מעשר כספים המצויות בימינו

כולל פסקי הלכות בהלכות מעשר כספים בעניינים
השכיחים בזמנינו

עם מקורי הדינים בתוספת ביאורים והערות. מיוסד
על פי דברי הפוסקים עד הכרעות גאוני זמנינו
לבני אשכנז ולעדות המזרח
ונלווה אליו בסופו

קונטרס

כללים ויסודות בהלכות מעשר כספים
ובו יבוארו בעיון ובהרחבה ההלכות היסודיות עם הסוגיא
והראשונים והפוסקים עד להכרעת פוסקי זמנינו

בעזרת החונן לאדם דעת
יוסף חי בן לא"מ ישראל ז"ל בן חיים

שבט תשפ"ה ב"ב

כל הזכויות שמורות

בכל עניני הספר
ניתן לפנות לטלפון:

054-8442170

054-8405486

הערות והארות יתקבלו בברכה
בכתובת מייל:

Y0548405486@gmail.com

עיצוב כריכה ושערים:

משה לוי - ספרים: 0527634834

הסכמת הגאון הגדול
הרב שריאל רוזנברג שליט"א
אב"ד בית דין צדק - בני ברק
רב שכונת רמת דוד (פרדס ברמן) ב"ב

בס"ד, אור לך תמוז תשפ"ג

ראיתי את הספר "בצל הכסף" הלכות מעשר כספים המצויות בימינו, שחיברו הרה"ג ר' יוסף חי בן חיים שליט"א, והוא מקיף את ההלכות והשאלות המצויות בענין זה, ואסף מכל הפוסקים והמחברים שדיברו מזה וסידרם בסדר נכון, וגם הוסיף מדילי, וניכר רוב עמלו ויגיעו לברר וללבן הדברים ולפרוש אותם כשמלה בפני הלומדים.

ומלבד התועלת בספר, שאסף כל הדעות וכל השאלות, הרי יש בזה חיזוק והתעוררות לקיים המצוה כהלכתה וכדינה, שלצערנו הרב רבים מתרשלים בזה שלא כדין, ויש בזה משום זיכוי הרבים.

והנני בברכה, שעוד יוסיף חיל בתורת ד' כולה, ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים, ויאותרו רבים מאור תורתו.

ובאעה"ח

שריאל רוזנברג

הסכמת הגאון הגדול
הרב מסעוד בן שמעון שליט"א
רב ואב"ד בני ברק
ראש ישיבת אור אליצור

בס"ד, כסליו תשפ"ה

תשואות חן חן לכבוד הרה"ג רבי יוסף חי בן חיים שליט"א, אשר זיכה את הרבים וחיבר ספר נפלא, מלא וגדוש, אוצר שלם, על הלכות מעשר כספים, ושמו 'בצל הכסף', והוא 'בצל החכמה' מסודר בטוב טעם ודעת, ומקיף את כל ההלכות והשאלות המצויות במצוה זו, בשפה ברורה ובנעימה, עם מקורות, ובארות רבות, מספרי הפוסקים הראשונים והאחרונים, לתועלת הרבים, להגדיל תורה ולהאדירה.

וזאת הברכה לכבוד המחבר שימשיך בעבודת הקודש לזכות את הרבים, מתוך נחת והרחבה ברוחניות ובגשמיות וכל טוב סלה.

הכותב לכבוד התורה

מסעוד בן שמעון

הסכמת הגאון הגדול
הרב שמואל אליעזר שטרן שליט"א
דיין ומו"צ בביד"צ של
מרן הגר"ש הלוי ואזנר זצוק"ל

כו תמוז תשפ"ב

ראה ראיתי את הספר הנכבד ביותר בשם
"בצל הכסף", בעניני מעשר כספים, מעשה
ידיו להתפאר של מע"כ הרה"ג יוסף חי
בן חיים שליט"א, אשר יכיל בקרבו אוצר
בלום של פסקי הלכה מבוררים ומבוארים
הדק היטב, מושתתים על אדני הראשונים
והאחרונים, דבר דבור על אופניו, בטוב
טעם ודעת, וכמעט לא נראה כבושם הזה,
תורה מפוארה בכלי מפואר. יהי נועם
ה' עליו ויזכה להוסיף עוד כהנה וכהנה
בהפצת מעיינותיו המבורכים, להגדיל
תורה ולהאדירה

כעתירת וכברכת

שמואל אליעזר שטרן

הסכמת הגאון הגדול
הרב יצחק יוסף שליט"א
הראשון לציון
הרב הראשי לישראל

בס"ד, י' שבט תשפ"ג

הובא לפני גליונות הספר "בצל הכסף"
מעשה ידי אומן, נטע נאמן, הרב החשוב
והנעלה, דעסיק באורייתא תדירא, מוכתר
בנימוסין שבח וקילוסין, מזכה הרבים, חכו
ממתקים וכולו מחמדים, שמו מפארים,
הרה"ג יוסף חי בן חיים שליט"א. ראיתי את
אשר עשה לקבץ בספר אחד הלכות מעשר
כספים, וקיבץ כיד ה' הטובה עליו בבקיות
רבה בעיון ישר ונכון, וגמר חיפוש במקורות
הענין בדברי הראשונים והאחרונים ובירור
השיטות בדעת הפוסקים, וכתב בהבנה
ישרה, וסידרם בסדר נכון, דבר דבור על
אופניו, תפוחי זהב במשכיות כסף, ולפעלא
טבא אמינא, איישר חיליה לאורייתא.

וברכתי להרהמ"ח היקר שליט"א, שיה"ר
שיזכה שיפוצו מעיינותיו חוצה, ללכת
מחיל אל חיל, להגדיל תורה ולהאדיר,
לאורך ימים ושנות חיים, בבריות גופא
ונהורא מעליא, שובע שמחות.

בברכת התורה

יצחק יוסף

הסכמת הגאון הגדול
הרב **יצחק רצאבי שליט"א**
ראש מוסדות פעולת צדיק
מח"ס שו"ת עולת יצחק
וש"ע המקוצר ועוד

יא ניסן התשפ"ג בשל"ד

ליהודים היתה אורה זו תורה מפוארה
יוצאה בהינומא, שמחתי לחזות בנועם
ספר אמרי שפר בשם 'בצל הכסף' אשר
יזם פעל ועשה הרה"ג יוסף חי נר"ו בן חיים
משמור שליט"א, בו ערך בטוב טעם ודעת
כל עניני מעשר כספים להלכה ולמעשה,
אוצר בלום, תפוחי זהב במשכיות כסף,
דבר דבור על אפניו, בהיקף עצום ובעיון
והעמקה רבה, אשר הונף ואשר הורם
מספריהן של צדיקים, הכללים והפרטים
בסדר נעלה ובבהירות רבה, ירבו כמוותו
בישראל וחפץ ה' בידו יצלח להגדיל תורה
ולהאדירה, כן ירבה וכן יפרוץ.

הצב"י **יצחק רצאבי יצ"ו**

הסכמת הגאון הגדול
הרב **יהודא סילמן שליט"א**
רב דקהל חסידים רמת אלחנן ב"ב
אב"ד בבד"צ של מרן הגר"נ קרליץ זצוק"ל

כח אייר תשפ"ג

לכבוד הרה"ג רבי יוסף חי בן חיים שליט"א

אחדשה"ט

הנה ראיתי מעט בספרך החשוב, 'בצל
הכסף' על הלכות מעשר כספים, וראיתי
שהקפת בו בהיקף גדול את כל השאלות
החשובות בנושאים אלו, ובודאי יהא
לתועלת לרבים להבין ולהשכיל בענינים
הנדרשים לכל בית, ובדברים הקשים
ישאלו איך להתנהג למעשה.

ולא נצרכא אלא לברכה שבס"ד תמשיך
בתפקידך החשוב לעמול בתורה ולהוציא
עוד חיבורים חשובים לתועלת הרבים.

ותזכה להרבה נחת מדורות של בני תורה
ויר"ש

ובזה בעה"ח

יהודא סילמן

רב דקהל חסידים

רמת אלחנן

רשימת פרקים

הקדמה

פרק א - גדר חיוב מצות מעשר כספים.....עמ' א

פרק ב - סגולת העשירות והיתר הניסיון.....עמ' יז

פרק ג - הנהגות ופרטי דינים בקיום מצות מעשר כספים.....עמ' כג

פרק ד - סוגי נתינה שונים במעשר כספים.....עמ' לז

פרק ה - סוגי רווחים החייבים במעשר כספים.....עמ' נא

פרק ו - ניכוי הוצאות.....עמ' צז

פרק ז - רווח מנדל"ן.....עמ' קיז

פרק ח - שימוש בכספי מעשר.....עמ' קכט

פרק ט - קבלת טובת הנאה במעשר כספים.....עמ' רכט

פרק י - הפטורים ממעשר כספים.....עמ' רלט

פרק יא - מי רשאי ליטול צדקה, ולאיזה צרכים רשאי ליטול.....עמ' רמט

פרק יב - המדריך המעשי לניהול חשבון כספי המעשר [וטבלת מעשרות].....עמ' רסט

פרק הכללים - כללים ויסודות בהלכות מעשר כספים.....עמ' רעט

מפתח מפורט

תוכן עניינים מפורט

פרק א - גדר חיוב מצות מעשר כספים.....עמ' א

א. מקור המצוה // ב. גדר המצוה // ג. גדר החיוב // ד. מצוה גדולה להפריש מעשרות // ה. חיוב מטעם נדר // ו. ביטול מנהגו לעשר // ז. לסמוך על מסירת מודעה // ח. חיוב הבן במנהג אבותיו // ט. מי שאביו אסר עליו לעשר // י. בעל שאסר על אשתו לעשר // יא. הפרשת חומש // יב. אופן חלוקת החומש // יג. לבזבז יותר מחומש // יד. עשיר מופלג // טו. מקום שהעניים מצויים // טז. די מחסורו, חובת היחיד או הרבים // יז. חיוב היחיד ליתן כל מחסור העני // יח. להפריש יותר מחומש במקום שהעניים מצויים

פרק ב - סגולת העשירות והיתר הניסיון.....עמ' יז

א. המעשר מסוגל לעשירות // ב. האם תלוי במעשיו // ג. תנאים לזכות לעשירות // ד. לנסות השי"ת במעשר // ה. גדר הניסיון המותר במעשר כספים

פרק ג - הנהגות ופרטי דינים בקיום מצות מעשר כספים.....עמ' כג

א. פנקס מיוחד וניהול ורישום מדויק // ב. אופן עריכת חשבון המעשר // ג. זמן עריכת חשבון המעשר // ד. קופה מיוחדת למעות מעשר // ה. נתינת מעשר במדויק או באומד // ו. נתינה מאומד ע"י תנאי // ז. מסופק אם נתן מעשר כספים // ח. מעשר על רווחי העבר // ט. הפריש מעשר ואבד // י. טעות בחשבון המעשר // יא. להודיע למקבל שנותן לו כספי מעשר // יב-יג. 'בל תאחר' במעשר כספים // יד. השקעת כספי מעשר // טו. מה ראוי להתנות בשעה שמקבל עליו מצות מעשר כספים

פרק ד - סוגי נתינה שונים במעשר כספים.....עמ' לז

א. מעשה נתינה במעשר כספים // ב. מעשה הפרשה // ג. לתת שווה כסף במקום כסף // ד. לעשות מלאכה לעני במקום כסף // ה. לעשות הנחה לעני במקום כסף // ו. לוותר על שכר מלאכה ולהחשיבו ממעשר // ז. לתת מעשר מכסף שעתיד להרויח // ח. לגבות מהמעשר חוב שהלווה לחברו // ט. לגבות הקפותיו מכספי המעשר // י. לגבות מניעת רווח מכספי המעשר // יא. לנכות המעשר מהרווח לפני שמקבלו // יב. להימנע מלפרוע צ'ק ולהחשיב זאת מהמעשר // יג. נתן צ'ק לעני מכספי מעשר ואבד הצ'ק // יד. קנה לעני חפץ מכספי מעשר והחזיר לו העני את דמי החפץ // טו. נתן מעשר לעשיר שהתחזה לעני // טז. האם יכול הנותן להפריש מעשר עבור המקבל

פרק ה - סוגי רווחים החייבים במעשר כספים.....עמ' נא

א. דין הפרשת מעשר מרווח ממוני // ב. הפרשת מעשר מהקרן // כספים החייבים והפטורים ממעשר // ג. מה נחשב 'רווח' // ד. עליית ערך הכסף // ה. רווח מהפרשי הצמדה למדד // ו. זמן הפרשת תשלומי אשראי וצ'ק דחוי // ז. כסף שחוסך לילדיו // ח. זמן מעשר כסף שסוגרו בבנק // ט. כסף שקיבל לשימוש

תוכן עניינים מפורט

שאינו לצרכו // י. דמי מזונות // יא. כסף שאבד או נגנב // רווחים שונים החייבים במעשר // יב. רווח ע"י מסחר // יג. אינפלציה // יד. רווח ממכירת מט"ח // טו. מעשר מהתייקרות סחורה // טז. מעשר מהתייקרות עסק // יז. השקעות ארוכות טווח (שהקרן בספק) // יח. רווח מניירות ערך ומניות // יט. רווח של ריבית מחסכונות והשקעות // כ. קנה חפץ לשימושו ואח"כ מכרו // כא. משכורת // כב. קצבה מהמדינה // כג. קצבת ילדים // כד. מלגת כולל // כה. כספי צדקה שקיבל // כו. המקבל הלוואה // כז. כספי ירושה // כח. נדוניה // כט. כספי פיצויים עבור נזק // ל. פיצוי עבור נזק ע"י גרמא // לא. פיצוי משכן שבנה // לב. פיצויים עקב פיטורין // לג. מעשר ממוציאה // לד. החזירו לו גניבתו // לה. הזוכה מן ההפקר ומנכסי הגר // לו. גבה חוב לאחר שנתיאש // לז. החזירו לו חוב אחר שמיטה // לח. כסף שמרויח ממכירת ספריו // לט. כסף שזכה בהגרלה // מ. כסף שמקבל מוהל // מא. דמי פדיון הבן // מב. רווח של איסור // כספים שמקבל במתנה // מג. כסף שקיבל במתנה // מד. כספי תמיכה מההורים // מה. כספים שמקבלים בעלי השמחה // מז. מעות עבור מטרה מסוימת // מז. כשהנותן מקפיד שלא לשנות מדעתו // מח. כשאינו זוכה במעות // מט. המקבל סיוע עבור הוצאות חוליו וכדו' // נ. קיבל מעות מההורים לקניית דירה // נא. המקבל סיוע מהמדינה עבור שכירות או קניית הדירה // נב. בחור המקבל כסף מאביו // נג. זוג המקבל כספי תמיכה מההורים // נד. כסף שאספו לעני // מעשר מחפצים, ממשתרשי ועוד // נה. המקבל חפץ במתנה // נו. מתי מפרישים מעשר מחפצים // נז. כיצד מחשבים את ערך החפצים // נח. מתנות שמקבלים ילדיו // נט. משלוח מנות // ס. תלושי קנייה // סא. לעשר רווח שע"י משתרשי // סב. סיוע מהממשלה עבור שכירות דירה // סג. הוריו משלמים עבורו שכירות דירה וכדו' // סד. חברה שמשלמת ביטוח הרפואי לעובד // סה. לעשר מחילת חוב // סו. מחלו לו על תשלומי נזק // סז. לעשר מהנחה שעשו לו // סח. לעשר מה שאוכל בשמחה וכדו' // סט. ספרים שקיבל בירושה // ע. מעשר מהזמן

פרק ו - ניכוי הוצאות.....עמ' צז

א. דין ניכוי הוצאות // ב. ניכוי הוצאת המטפלת // ג. הוצאות שנגרמו בעקפיץ מחמת העבודה // ד. עוזרת בית // ה. ניכוי הוצאות ביתו // ו. ניכוי עלות תיקונים והוצאות מצוה // ז. ניכוי דמי שכירות ומשכנתא של דירתו // ח. הוצאות העסק שהיה מוציא בביתו // ט. הוצאות על ספק רווח (מתוון דירות) // י. הוצאות שלא למטרת רווח // יא. הוצאות לצורך העסק // יב. הוצאה שנשאר בידו שווה כסף // יג. חנות לצורך העסק // יד. הוצאות לצורך מותרות // טו. הוצאה כדי שיראה מכובד // טז. הוצאות שנגרמו מחמת העסק // יז. ניכוי המסים של העסק (מס הכנסה, ארנונה, מע"מ) // יח. מסים על דירתו הפרטית (ארנונה, מס רכישה) // יט. תשלומי ביטוח לאומי // כ. מס בריאות // כא. ביטוח רפואי // כב. ביטוח חיים // כג. קרן השתלמות, פנסיה, וקופת גמל // כד. הוצאות ביטוח העסק // כה. דמי נסיעות לעבודה // כו. דמי הבראה // כז. קורס ללימוד מקצוע והשתלמות // כח. למד מקצוע מסוים ואח"כ עבד במקצוע אחר // כט. אופן ניכוי הוצאות לימוד מקצוע // ל. ניכוי הפסדים והיזקים // לא. קנס מחמת העסק // לב. מסים על שטחים ריקים // לג. ניכוי הוצאת סעודה של שמחה // לד. הוצאות הדפסת ספר

תוכן עניינים מפורט

פרק ז - רוח מנדל"ן.....עמ' קיז

א. מעשר מדירה שירש או קיבל // ב. מכר דירה שירש או קיבל // ג. דירה שירש או קיבל ואינה עומדת לשימוש // ד. מוכר דירתו ע"מ לקנות דירה אחרת // ה. השביח דירתו ואח"כ מכרה // ו. מעשר מהתייקרות נכס שקנה להשקעה // ז. מכר שתי דירות ע"מ לקנות אחת גדולה // ח. ניכוי הפסדי השקעות נדל"ן משאר רווחיו // ט. משכיר דירתו ושוכר דירה אחרת // י. משכיר דירתו ואינו שוכר דירה אחרת // יא. מעשר מדמי שכירות של נכס שקנה להשקעה // פרטי דינים בענין ניכוי הוצאות בנדל"ן // יב. ניכוי הוצאות בנדל"ן // יג. מכר דירה שירש או קיבל // יד. המחליף דירתו, ניכוי ההוצאות מהעודף // טו. ניכוי הוצאות מרווחי השקעות // טז. הוצאות לצורך השכרת ההשקעה // יז. הוצאות תשלומי המשכנתא // יח. אופן חישוב ניכוי הריביות // יט. אופן הניכוי כשמעשר בשעת המכירה // כ. ניכוי הריביות מדמי שכירות של דירה יחידה // כא. דירה שעתידים לגור בה // כב. הוצאות יחידת דיור

פרק ח - שימוש בכספי מעשר.....עמ' קכט

א. לאלו מטרות נועדו כספי המעשר // ב. הקדמת קרוביו העניים לכל אדם // ג. החזקת מוסדות תורה // ד. נתינה ללומדי תורה שאינם עניים // ה. כשהמעשר מגיע לצדקה ואף לשאר מצוות // דבר שבחובה // ו. גדר דבר שבחובה // ז. דבר שהיה עושה בלאו הכי מכספו // ח. משלם חוב לצאת ידי שמים // ט. זכר למחצית השקל // י. טעה ונתן יותר משיעור מחצית השקל // יא. מתנות לאביונים // יב. מתנל"א וזכר למחה"ש למי שהשעה דחוקה לו // יג. משלוח מנות // יד. קמחא דפסחא // טו. מעשר עבור פדיון נפש וכד' // טז. כדי שילמדו לרפואתו או לימוד לעילוי נשמת וכד' // יז. צדקה שנוטלים ממנו בעל כורחו // יח. צדקה שנודר לתת // יט. צדקה מחמת קנס // כ. קיזוז המעשר ממלגת הכולל // כא. מוסד המחייב את עובדיו לתת הו"ק // כב. לקנות תפילין לבנו // כג. ארבעת המינים לבנו הקטן // כד. שכר מסדר קידושין או מוהל // כה. שכר פעולה המוקדש לצדקה // כו. פרנסת בניו // כז. כו-כז. פרנסת בניו הקטנים // כח. פרנסת בניו הגדולים // כט. דמי מזונות // ל. פרנסת נכדיו // לא. ילד מאומץ // לב. פרנסת בני חברו העשיר // לג. פרנסת אביו ואמו // לד. פריעת חובות אביו // לה. הוצאות קבורת אביו ואמו // נישואי ילדיו מכספי מעשר // לו. להשיא את בניו ובנותיו ממעות מעשר // לז. נדונית בתו // לח. לתת לצורך מותרות // לט. לחסוך מכספי מעשר שלו עבור נישואי ילדיו // מ. תנאים להיתר הנ"ל // מא. לחסוך לילדיו ע"י הפקדה בגמ"ח // מב. הוצאות נישואי עצמו // מג. דמי שדכנות // שכר לימוד ילדיו מכספי מעשר // מד. שכר לימוד בניו הקטנים // מה. שכר לימוד בניו הלומדים בת"ת ובישיבה // מו. החזקת בניו הלומדים תורה // מז. פטרוהו מתשלום שכר לימוד // מח. מלמד פרטי // מט. מקומות ששכר הלימוד גבוה // נ. ספרי לימוד לבנו // נא. אשה לענין שכר לימוד בנה // נב. שכר לימוד הבנות // נג. מימון מקצוע בתו // נד. שכר לימוד בן חבירו // דוגמאות מעשיות לנתינה לעניים // נה. מתנה לחתן עני // נו. ספרי קודש לחתן // נז. עני שמוכר ביוקר // נח. צרכי מצוה לעני // נט. מזגן לעני // ס. שכר לימוד מקצוע לבני עניים // סא. פרסים לעידוד לימוד התורה // סב-סג. פרסים עבור תהלים לילדים // סד. שתיה וכיבוד

תוכן עניינים מפורט

ללומדי תורה // **סה**. חברותא לעצמו // **סו**. דמי פורים למלמד // **סז**. שחר מחנה קיץ (קעמפ) // **סח**. ביטוח לאומי // **סט**. ביטוח לאומי עבור בניו // **ע**. הסכם יששכר זבולון // **עא**. תמיכה בשומרי שביעית // **עב**. רב המוכר חמץ // **עג**. הכנסת אורחים // **עד**. ביקור חולים // **עה**. עזרה לחולים עניים // **עו**. הוצאות קבורה וכד' // **עז**. הולכת כספי צדקה לעניים // **קניית ספרים מכספי מעשר** // **עח**. קניית ספרים לעצמו // **עט**. קניית ספר ממחבר עני // **פ**. ספרים שמנדב לבית המדרש // **פא**. להדפסת ספר חדש // **פב**. לקנות ספרים לבני עניים ולצורך מסירת שיעורים // **פג**. קניית תוכנת 'אוצר החכמה' וכדומה // **פד**. קניית שיעורי תורה מוקלטים // **פה**. מכירת ספרי המת לפרנסת יתומיו // **הלואות וגמ"ח מכספי מעשר** // **פו**. נתינת הלואה // **פז**. גמ"ח הלואות // **פח**. בעל הגמ"ח להלוות לעצמו // **פט**. גמ"ח חברים // **צ**. גמ"ח הלואות עבור נישואי ילדיו // **צא**. ריבית שהפסיד מחמת הפקדה בגמ"ח // **צב**. ריבית של הלואת עני // **צג**. פריעת ערבות // **צד**. גמ"ח להשאלת חפצים // **צה**. גמ"ח להשאלת תפילין // **קניית מצוות מכספי מעשר** // **צו**. שימוש במעוות מעשר לשאר מצוות // **צז**. הבטחת העשירות בנתינה למצוות // **צח**. להתנות להשתמש במעשר למצוות // **צט**. הנוהג להפריש חומש // **ק**. תנאים להיתר הנ"ל // **קא-קב**. קניית חפצי מצוה // **קג**. קניית ספר תורה // **קד**. הידור מצוה // **דוגמאות מעשיות לצרכי מצוה** // **קה**. קניית סנדקאות // **קו**. קניית מצוות מילה // **קז**. בניית מקווה טהרה // **קח**. דמי כניסה למקוה // **קט**. תיקון עירוב // **קי**. צרכי רבים // **קיא**. חיבור לגנרטור // **קיב**. קטן שהזיק // **קיג**. פיוס חבירו בכספי מעשר // **קיד**. סיוע לחולה אנוש // **קטז**. סיוע בהוצאות ניתוח // **קטז**. הוצאות נסיעה לדבר מצוה // **קiz**. נסיעה לשמח חתן וכלה // **קית**. נסיעה עבור תרומת דם // **קיס**. נסיעה עבור מסירת שיעור תורה // **קכ**. נסיעה לביקור בארץ ישראל // **קכא**. נסיעה לקברי צדיקים // **קכב**. שחר שמרטף // **קכג**. לאפרושי מאיסורא // **קכד**. הפרש שבין שחר רופא לרופאה // **קכה**. להינצל ממראות אסורות // **קכו**. לתת לאברך עבור מונית לכולל // **דיני מעשר השייכים לבית הכנסת** // **קכז**. קניית מצוות בבית הכנסת // **קכה**. קנה מצוה שהיה לה עוד קונה // **קכט-קלג**. בניית בית כנסת // **קלד**. צרכי בית הכנסת והחזקתה // **קלה**. קניית מקום בבית הכנסת // **קלו**. דמי חבר // **דוגמאות נוספות לנתינה עניים ולמצוות** // **קלז**. סעודת שבע ברכות // **קלח**. סעודת ברית מילה, פדיון הבן, בר מצוה // **קלט**. סעודת סיום מסכת // **קמ**. סעודת הודיה, חנוכת בית וכדו' // **קמא**. ארגוני חסד // **קמב**. אגודות למניעת הפלות // **קמג**. הפצת יהדות (קירוב רחוקים) // **קמד**. תפילין למי שאינו שומר תו"מ // **קמה**. קרן לסיוע יתומים (פרוייקט 'ערבים') // **קמו**. פדיון שבויים // **קמז**. השתתפות בדינר // **קמח**. הכנסת חתן וכלה

פרק ט - קבלת טובת הנאה במעשר כספים.....עמ' רכט

א. טובת הנאה במעשר כספים // **ב**. גדר טובת הנאה המותרת במעשר כספים // **ג**. שחר פועל עני // **ד**. קבלת שי ממסד צדקה // **ה**. קבלת שי יקר ערך // **ו**. קבלת הנחה לבית מלון וכד' // **ז**. יתפללו להצלחתו וכד' // **ח**. כשהעני יחזיר לנותן // **ט**. נותן מעשר ע"מ שימחל לו חובו // **י**. משכיר דירה משיבה // **יא**. מכירה שהכנסותיה קודש // **יב**. עני שמוכר ביוקר // **יג-טו**. קניית כרטיס הגרלה // **טז**. רווחים מהוצאת ספר שנתרמה מכספי מעשר // **יז**. ירושה בטובת הנאה

תוכן עניינים מפורט

פרק י - הפטורים ממעשר כספים.....עמ' רלט

א. דין עני במעשר כספים // ב. גדר עני // ג. מי שיש לו חובות // ד. עצות לעני לקיום מצות מעשר כספים // ה. עני שיש לו מעט משלו // ו. מי שיש לו חסכונות // ז. אברך כולל // ח. אשה // ט. חינוך קטן למעשר כספים // י. בחור ישיבה

פרק יא - מי רשאי ליטול צדקה ומעשר, ולאיזה צרכים רשאי ליטול.....עמ' רמט

א. גדר עני בזמנינו // ב. מי שיש לו פרנסה לשנה // ג. מי שיש לו משכורת קבועה // ד. הכנסה שיכולים להפסיקו (מלגת כולל) // ה. מעות שמונחים לפרעון חוב // ו. מכירת כלי ביתו // ז. מכירת בית דירתו // ח. מי שיש לו חסכונות או השקעות וכד' // ט. מי שיש לו השקעה המניבה רווחים // י. מכירת נכסיו כשווים האמיתי // יא. מי שיש לו חסכונות לצורך חיתון ילדיו // יב. קניית דירה כשיצטרך ע"י זה ליטול צדקה // יג. לאיזה צרכים רשאי ליטול צדקה // יד. נזדמנה לו הוצאה מיוחדת נצרכת // טו. ליטול לצורך מיוזג אויר // טז. ליטול עבור הוצאה גדולה בעתיד // יז. ליטול עבור קניית דירה // יח. ליטול עבור דירה יותר גדולה // יט. ליטול עבור חובות שטרם הגיע זמן פירעונם // כ. מעשר לקטן // כא. מעשר לבחור ישיבה // כב. מעשר למי שאינו שומר תו"מ // כג. מעשר לגוי // כד. עני שיכול לעבוד // כה. עני המתפרנס דרך כבוד // כו. הפושט רגל וכדו'

פרק יב - המדריך המעשי לניהול חשבון כספי המעשר.....עמ' רסט

א. אופן קבלת מצות מעשר כספים [נוסח קבלת המצוה] // ב. אופן עריכת חשבון המעשר // ג. זמן עריכת חשבון המעשר // ד. השימוש במעשר כפי מה שקיבל על עצמו // ה. דרכי השתכרות שונים // ו. אברכים // ז. שכיר // ח. בעל עסק (עצמאי) // ט. עני // י. המפריש חומש // טבלת מעשרות

חלק ב - כללים ויסודות בהלכות מעשר כספים.....עמ' רעט

א. מקור מצות מעשר כספים עמ' רעג
ב. גדר חיוב מצות מעשר כספים עמ' רפב
ג. גודל חשיבות מצות מעשר כספים עמ' רצז
ד. דין נתנת חומש עמ' ש
ה. מתי חייב במעשר כספים מטעם נדר, וכיצד ינהג לכתחילה עמ' שו
ו. דין מעשר כספים במקום שהעניים מצויים עמ' שיב
ז. חיוב היחיד למלאות מחסור העני עמ' שכה

תוכן עניינים מפורט

ח. נתינה יותר מחומש במקום שהעניים מצויים	עמ' שכח
ט. לאלו מטרות נועדה מצות מעשר כספים	עמ' של
י. הבטחת העשירות במעשר כספים	עמ' שלג
יא. האם הבטחת העשירות תלויה במעשיו	עמ' שמב
יב. התנאים הנצרכים כדי שיזכה לעשירות	עמ' שנא
יג. גדר מצות 'לא תנסו', והיתר הניסיון במעשר כספים	עמ' שנט
יד. גדר מצות מעשר כספים, ודין הפרשה מהקדן	עמ' שעה
טו. מאיזה רווחים מפרישים מעשר כספים, ודין מעשר מחפצים	עמ' שעז
טז. דין מעשר כספים בכסף שניתן לצורך מסוים	עמ' שפה
יז. דין ניכוי ההוצאות מההכנסות	עמ' שצו
יח. סוגי מסים שמנכים מהרווח	עמ' תז
יט. דין ניכוי הוצאות ביתו	עמ' תטו
כ. ניכוי הפסד עסק אחד מרווח עסק אחר	עמ' תיט
כא. שימוש במעות מעשר לשאר מצוות	עמ' תכד
כב. תנאים לקניית מצוות מכספי מעשר	עמ' תמה
כג. קניית מצוות בבית הכנסת מהמעשר, וכיצד ינהג כשהיה עוד קונה למצוה מלבדו	עמ' תנז
כד. גדר דבר שבחובה האסור במעשר כספים	עמ' תסב
כה. גדר דבר מצוה במעשר כספים	עמ' תעב
כו. נתינת מעשר על רווח עתידי, ודין גביית חוב עני מכספי המעשר שבידו	עמ' תפא
כז. קבלת טובת הנאה במעשר כספים	עמ' תצו
כח. דין קניית כרטיס הגרלה של מוסד צדקה מכספי מעשר	עמ' תקטו
כט. גדר עני הפטור ממעשר כספים	עמ' תקכט
ל. גדר עני הרשאי ליטול כספי מעשר, ולאיזה דברים רשאים ליטול	עמ' תקמ
לא. מעשר כספים - שיעור בצדקה או דין בפני עצמו	עמ' תקסג

הקדמה

מה אשיב לה' כל תגמולוהי עלי, אשר זיכני ברוב חסדיו להוציא לאור ספר זה העוסק בדיני מצות מעשר כספים, בעיקר במה שנוגע לדינים המצויים בימינו, לברר וללבן את דיני המצוה אשר מעלתה נשגבה מאד כידוע, וכמו שהאריכו רבותינו הראשונים והאחרונים במעלת מצוה זו, וכן בסגולותיה לעשירות.

והנה אם כי כבר יצאו לאור חיבורים מצוינים ונפלאים ממש בענין מצות מעשר כספים, ולכל אחד מעלה מיוחדת משלו, מהם מחמת שמועות חשובות שהובאו מגדולי הדורות, מהם מחמת ביאור נרחב של יסודות המצוה ומקורותיה, ומהם מחמת בירור מעמיק בפרטי המצוה ובסברותיה, בספר זה השתדלנו לפי דלות ערכנו לקבץ את כל המעלות לספר אחד, וגם השתדלנו ללקט רוב ככל השמועות שנאמרו ע"י גדולי הדורות של ימינו הפזורים בעשרות ספרים, וכן בהרבה מקומות שהובא דין בשם פוסק מסוים ולא היתה התייחסות לזה מפוסק אחר, אך בידוע שאין הדין מוסכם משום שלפוסק אחר יש דרך אחרת בגדר המצוה, כתבנו שלפי שיטתו ישנה הדין, כגון במקומות שיש נפק"מ לשיטת מרן החזון איש זצוק"ל הסובר שכל דבר שהיה עושה בלאו הכי מכספו אינו בא מהמעשר, ציינו את דעתו שלפי דרכו הדין ישנה.

ובעיקר נתייחד חיבור זה במה ששזורות בו הרבה הלכות שטרם ראו אור, ובכלל זה, פרק מיוחד העוסק בדיני מעשר בעניני נדל"ן המצויים בימינו, שכמעט ולא נכתב מדינים אלו דבר.

אכן ישנם מקומות מועטים בחיבורנו שההלכה נאמרה מסברא ומדימוי מילתא למילתא עפ"י משנתם של גדולי הדור, והיות והם שאלות המצויות בימינו ולא הוזכרו בדברי הפוסקים, ראיתי לנכון לבררם ולהעלותם על הכתב בספר, כדי לעורר על נושא זה ולתת לב המעיין עליהם ולהגדיל תורה. ומ"מ בכל כי האי כתבנו ההלכה באופן שהקורא יבין שנכתב עפ"י הסברא או הדימוי (כגון, 'כן נראה מסברא', 'פשוט', 'כן יש ללמוד מדברי וכו') כדי להניח מקום לפני הקורא להתגדר בו. ובחלק מהלכות אלו ביקשנו את דעתם של כמה גדולים, והבאנו דבריהם בהערות.

חיבור זה מתחלק לשני חלקים:

חלקו הראשון, הכולל יא' פרקים הבנויים מפסקי הלכות רבים בהלכות מעשר כספים בדגש על עניינים השכיחים בזמנינו, המיוסדים על פי דברי הפוסקים עד הכרעות גאוני זמנינו, אשר תחת כל הלכה חונה מקור הדין, בתוספת ביאורים והערות במקום הצורך. חלק זה מיועד למבקשים דבר ה' זו הלכה, לדעת את עיקר הדין כיצד לנהוג למעשה.

אמנם מוכרח אני לגלות דעתי שאע"פ שחלק זה נכתב כדרך פסקי הלכות, אין כוונתי שיסמכו על כל הנכתב בספר הלכה למעשה, שהרי ידוע לי היטב מיעוט ערכי ואין אני ראוי שיסמכו עלי להורות הלכה למעשה, ועוד שהרי כמה הלכות שהבאנו מגדולי הדור נאמרו על פי השמועה וידוע כמה מצויה בזה השגיאה (וכבר מצאנו כמה הוראות סותרות בשם פוסק מסוים, וגם דברים שהם

חלקו שני של הספר, כולל סוגיות בעיון ביסודות מצוה זו אשר הוזכרו בדברי הפוסקים, ובירור ההלכה עד לשרשה ומקורה. כך שהרוצה לעמוד על עיקרם של דינים אלו, ימצאם בחלק זה.

הנה מצות מעשר כספים כבר מצינו שקיימהו האבות הקדושים¹ כמבואר במקראות ובדברי חז"ל. והזכרה מצוה זו גם בהרבה ראשונים עפ"י התנחומא (פר' ראה סי' ז) ועוד, וכמ"ש בפ"א הע' 2. ע"ש. ומדור לדור רבים הקפידו בקיום מצוה זו, והובאה בפוסקים כדבר שנוהגים בו רבים משלומי אמוני ישראל.

ובדורותינו נתפשטה ביותר הנהגה חשובה זו להפריש מעשר כספים אצל רבים מן החרדים לדבר ה', ויש מהדרים אף להפריש חומש². ות"ל עד לימינו רבים זוכים להקפיד על מצוה זו, ובזכות זה זוכים לברכה והצלחה בנכסיהם, כמו שהובטחנו ע"י הנביא (מלאכי ג, י) 'הביאו את כל המעשר וכו', ובחנוני נא בזאת אמר ה' צבאות אם לא אפתח לכם את ארובות השמים והריקותי לכם ברכה עד בלי די'. וע"ע בהערה 1. [וראה בספר ווי העמודים לבן השל"ה הקדוש שכתב, ומשבח אני האשכנזים המעשרים מעותיהם ונזהרים במצוה זה במאד מאד, והיא שעמדה להם שיעורשים ומורישים נכסיהם לדור דור].

1. גבי אברהם אע"ה כתיב (בראשית יד, כ) 'ויתן לו מעשר מכל', ואיתא בפרקי דר"א (פכ"י) ריב"ק אומר, אברהם התחיל ראשון לעשר בעולם, לקח כל מעשר סדום ועמורה וכו' ונתן לשם בן נח שנא' ויתן לו מעשר מכל. וכן שם (פל"ג) גבי יצחק, כתיב (בראשית כו, יב) 'ויזרע יצחק בארץ ההיא', רא"א וכי יצחק זרע דגן ח"ו, אלא לקח את כל מעשר ממון וזרע לצדקה לעניים כד"א זרעו לכם לצדקה, וכל דבר שעישר הביא לו הקב"ה מאה שערים של ממון וברכו, וכו'. וגבי יעקב כתיב (שם כח, כב) 'וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך', ובדעת זקנים לבעלי התוספות הביאו בשם המדרש, שתקן מעשר מהממון.

2. הנה שגור בפי רבים שדעת רבינו הגר"א צ"ק שלא די בהפרשת מעשר אלא צריך להפריש חומש, ושרק ע"י הפרשת חומש זוכה לעשירות, שכן מוכח ממ"ש כתר ראש להגר"ח מוואליץ (ס' כג) שכתב בשם הגר"א, וז"ל: כל השומר מעשר מובטח בכך שלא יבוא לידי חזק כלל, והשומר חומש מובטח שיתעשר. עכ"ל. משמע שרק ע"י הפרשת חומש ישנה הבטחת עשירות. וצ"ע הלא בגמ' בתענית (ט). מבואר להדיא דאף במעשר לחוד מובטח עשירות, דקאמר התם מאי 'עשר תעשר', 'עשר' בשביל שתתעשר וכו'. וקאי גם אמעשר כספים כדאייתא בתוס' שם ובעוד ראשונים (כמש"נ בהרחבה בפרק הכללים הע' 1). וראה בפרק הכללים הע' 12 שנתבאר שכוונת הגר"א שכתב דהנותן מעשר 'מובטח' שלא יתחסר, דאין ר"ל שלא סגי בזה שיזכה לעשירות, דזה אינו וכו"ל דודאי יש בזה סגולת העשירות, אלא שאינו מוחלט מטעם שיתכן שימנעוהו הדברים הגורמים לעניות, אבל עכ"פ מובטח לו שלא יפסיד, ומ"מ קאמר שמי שיתן חומש, בזה מובטח לו בכל ענין שיתעשר, ולא יעכב זה שום דבר. עש"ב. [והא דמבואר מדברי הגר"א באגרתו עלים לתרופה שיש חיוב להפריש חומש, ראה באהבת חסד (פ"ט בהגהה) שהעמידו בדקיימי עניים גביה וחיובו משום צדקה דאורי', וכמש"נ בפרה"כ שם (וכן בפ"א סט"ו), וע"ש שהבאנו עוד מדברי רבותינו בביאור כוונת הגר"א בזה].

[illegible]

וכן נראה מדברי החת"ס בחי' לחולין (קלא. ד"ה שאני) שכתב, שמי שהפריש מעות מעשר ואכלן או הזיקן, חייב להפריש שוב, משא"כ בשאר מתנות עניים, דשאני לקט שכחה ופאה דהני הוו מתנות ולא אחרני ומה שאכל אכל, אבל מה שמפריש מרווח נכסיו, לאו אהנהו זוזי דוקא חל חיוב מעשר, אלא עשירית רווח נכסיו, ואי לא יתן היום יתן למחר וליומא אחרא, ואי לא הני זוזי יתן אחרים תחתיהם, א"כ לעולם הוי בעינייהו. ע"ש. וע"ע מ"ש לקמן פ"ג הע' 24.

ומרן הגרא"מ ש"ך זצ"ל בהסכמתו לספר נביאי אמת (להגרא"י קליין), גבי השיטה שמעשר כספים הוא חיוב מדין מעשר עני, כתב וז"ל: ועל זה כתב הגאון המחבר זצ"ל שאם כן שמעשר כספים הוא חיוב מדין מעשר עני, בדין שלא יהיה הלמד חמור מן המלמד, וכשם שמתנות עניים פטורים מן המעשר, כך מה שהעני קיבל צדקה פטור ממעשר כספים, ולדעתי זה אינו שאם כן נימא גם לקוח פטור ממעשר כספים, וכן אם זכה מהפקד יפטר, אבל זה שייך רק במעשר דגן שהחיוב הוא על התבואה, משא"כ מעשר כספים לא איכפת לן מאיפה יש לו הכסף לעולם הוא חייב במעשר כספים והוא פשוט. עכ"ד. וע"ע בפרק הכללים הע' 169.

5. ונכתוב בזה כמה נפק"מ: (ובפרק הכללים סע' לא, תמצא כל זה בהרחבה).

ב] מדין מעש"כ צריך להפריש אף כנגד שווי חפצים שקיבל (רק די"א דהמנהג שאין מפרישים מחפצים וכדלקמן פ"ה סנ"ו) משא"כ בצדקה שאינו אלא בכסף, כי אדם אינו מחויב למכור חפציו כדי ליתן צדקה לעני המבקש.

ד' י"א שכספי מעשר מיועדים אף עבור שאר מצוות (שאינם חובה), משא"כ בצדקה.

ה' מדין מעש"כ אין ליתן עבור דבר שבחובה, משא"כ בצדקה שיוצא אף בדבר שבחובה, שזו הלכה שנאמרה לגבי מעשרות, כ"כ בספר שערי צדק (פ"ח במבוא). [כגון ממון שנתחייב ליתן לנדוניית בנו עני ולא היתה דעתו מתחילה לפורעו ממעות מעשר, שאמנם נחשב סך זה בכלל שיעור עשירית המחויב בצדקה, אך אינו יוצא מדין מעש"כ]. ועיין בט"ז (ריש סי' רמט) דמעות מיסים שנהנים מהם עניים הוי בכלל צדקה כדאיתא (ב"ב ט:; על הפס' 'ונוגשׁיד בצדקה', ואעפ"כ אין ליתנם ממעות מעשר משום דהוי דבר שבחובה.

המעשר מסוגל לעשירות

וּכְשֶׁם שֶׁהַמְקִיִּים מִצֹּת מַעֲשֵׂר כֶּסֶף זֹכֶה לַעֲשִׂירוֹת, כֵּךְ הַנִּמְנֵעַ מִלִּתֵּת מִכְסָּפוֹ לַעֲנִיִּים, גֹּרֵם בְּכֵךְ שֶׁח"ו יִתְחַסֵּר מִמוֹנוֹ.³

מקורות והערות

2. וקאי קרא גם לענין מעשר כספים ולא רק מעשר דגן, וכמש"נ בפרק הכללים (הע' 1) עש"ב, ואיתא נמי במדרש ילקוט שמעוני (פר' ראה סי' תתצג) על פסוק זה, עשר תעשר, עשר שתתעשר, אמר הקב"ה עשר את שלי 'ואני מעשר (שי"ן מינתי) את שלך', אמר רבי אבא רמז לפרגמטוטין (סוחרים) ולמפרשי ימים שיהיו מוציאים אחד מעשרה לעמלי תורה. ע"כ. וכע"ז איתא נמי במדרש נחומא (פרשת ראה סי' ז), עשר תעשר, עשר בשביל שתתעשר, עשר כדי שלא תתחסר, רמז למפרשי ימים להפריש אחד מן עשרה לעמלי תורה. ע"כ.

והטעם שהובטח העשירות ע"י מעש"כ, כתב בספר הבתים (עשין מצוה קכז) וז"ל: מפני שאדם מצד טבעו יקשה בעיניו בתתו מהונו, לכן הבטיחם ה' שבגלל הדבר הזה יברכנו ויבחן זה (וכי"כ טעם זה מרן החיד"א בספרו מראית העין), וגם לחזק אמונת ההשגחה שהיא יסוד אמונתנו כמו שבארנו פעמים רבות. עכ"ל. ובספר כתר ראש להגר"ח מוולאז'ין (סי' קכג) בשם הגר"א כתב, שע"י הפרשת מעש"כ יושרש בזה מידת הבטחון, והלואי כל ישראל היו שומרים מעשר היה מתקיים הפסוק אפס כי היה לא יהיה בך אביון. עכ"ל. וע"ע בדברי החינוך דלקמן הע' 5.

3. דהכי אמרי' בתנחומא ובילקוט הנ"ל, עשר תעשר, עשר בשביל שתתעשר, 'עשר בשביל שלא תתחסר' ע"כ, משמע שאם אינו מעשר מתחסר, וכן פירש הרי"ף על העין יעקב שם, שמי שאינו מעשר הוא מתחסר, כמו שדרשו ג"כ חז"ל עשר כדי שלא תתחסר. וזה נאמר גם לשיטות דמעשי"כ אינו אלא רשות, שכן מתבאר ממה שמובא בשם החזו"א (שו"ת תשוה"נ ח"א סי' תקס סק"ב, שלמי שמחה עמ' סד) דאף דמדינא פטורים ממעש"כ, מ"מ לא יפסידו מנתינת מעשר, כי מה שמרויח ממניעת נתינת המעשר הולך לריק ברופאים או שאר הוצאות שאינם לפרנסתו. ע"ש (ומ"מ מסתבר דתלוי במצב האדם הגלוי לפני בורא עולם היודע כמה יכול לתת ולא נתן ואין לזה שיעור, וכמ"ש בכתובות סז. 'כדבעי ליה למיעבד לא עבד'). וכן מצינו בדברי חז"ל, שעל כל אדם נקצב כמה יחסר מממונו, ומה שלא נותן מהם לעניים, הולך להבל וריק, וכדאיתא בב"ב (י.), דרש ר"י בר"ש, כשם שמוזנותיו של אדם קצובים לו מר"ה ועד ר"ה, כך חסרונותיו של אדם קצובים

7. נלמד ממה שאמרו חז"ל גבי יעקב אע"ה, שחשש שיתבטלו ההבטחות שהבטיחו הקב"ה משום שמא

פרק ג

הנהגות ופרטי דינים בקיום מצות מעשר כספים

פנקס מיוחד וניהול ורישום מדויק

א. הרוצה לקיים מצות מעשר כספים כראוי, צריך לנהל רישום מדויק של הדברים הבאים¹:

[א] רישום כל הכנסותיו ורווחיו.

[ב] רישום ההוצאות לצורך עסקיו (אם הוא בעל עסק).

[ג] רישום כל נתינותיו לצדקה. (ויתבאר בפרקים הבאים כל פרט בהרחבה).

לכן ראוי לנהוג שיהיה לו פנקס מיוחד למעשר, ובמשך הזמן בכל פעם שיזדמנו לו אחד מהדברים הנזכרים, ירשםם בפנקסו².

אופן עריכת חשבון המעשר

ב. יקבע לעצמו זמן מסוים לעריכת חשבון המעשר, עפ"י רשימותיו הנ"ל, שבו יעשה חשבון כמה צריך לתת למעשר, וכך יעשה:

יסכם את כל הכנסותיו (כולל מה שמרוויחים הוא ואשתו מהעבודה, קצבאות שמקבל, וכל דבר שמרוויח בו, מפורט בהרחבה בפרק ה). אח"כ ינכה מהכנסותיו את כל ההוצאות (וההפסדים) שהוציא לצורך עסקיו במשך תקופה זו, ומהסכום שנותר יחשב עשירית למעשר. ואם במשך תקופה זו נתן צדקה לעניים [ובכלל זה מה שנותר דרך הוראת קבע לארגוני צדקה וכד']³, ינכה מהמעשר את כל מה שנתן, ואח"כ ישלים הנותר³.

זמן עריכת חשבון המעשר

ג. מי שיש לו עסק, יערוך חשבון זה בכל ג' חדשים, או חצי שנה, או על כל פנים בכל

«מקורות והערות»

1. כמבואר באהבת חסד למרן הח"ח (פ"ח סע' ב-ג). ובסוף פרק יב הדפסנו טבלת מעשרות המסודרת לפי ערכים אלו.

2. שו"ת חוות יאיר (סי' רכד), נוב"י (קמא יו"ד סי' עג, הו"ד בפת"ש סי' רמט סק"א), בית לחם יהודה בגליון השו"ע (ריש סי' רמט), אהבת חסד (שם). וכ"מ ביוסף אומץ (פרק הצדקה והמעשר) וז"ל: 'אכן צריך זהירות וזריזות גדולה מאוד לכתוב כל קבלותיו מחוב או עסק ההוא, למען יחשוב באמונה שלא יעכב פרוטה מן המעשר'.

3. עפ"י האהבת חסד (שם) וערוה"ש (סי' רמט ס"ז).

4. כ"כ החת"ס בחידושויו לגיטין (ל: ד"ה רבי) דיחיד שנותן צדקה לעניים בכל זמן ועידן ולסוף עושה חשבון עם כיס מעשר כספים שלו ומשתלם, 'אינו צריך להפריש כלל', דהרי מעשר כספים אינו טובל ואין הכרי טבל וכו'.

פרק ה

רווחים החייבים במעשר כספים

דין הפרשת מעשר מרווח ממוני

א. כל רווח ממזון חדש שנתווסף לאדם, צריך להפריש ממנו מעשר¹. ובכלל זה רווח שבא לו ע"י משא ומתן או ע"י מעשה ידיו, או שמצא מעות במציאה, או שהביאו לו מעות במתנה, או שקיבלם בירושה, וכל כיוצא בזה. ובפרק זה יפורטו סוגי הרווחים החייבים במעשר והפטורים ממעשר.

הפרשת מעשר מהקרון

ב. כשמתחיל לקיים מצוה מעשר כספים, צריך מתחילה שיפריש מעשר מהקרן, דהיינו מכל הממון שבידו, כגון אם קיבל בירושה או שנתנו לו מתנה וכד', ואח"כ יפריש כל פעם מן הרווחים בלבד².

וּמִי שֶׁקִּשָּׁה עָלָיו הַדָּבָר לְהַפְרִישׁ מִכָּל הַקֶּרֶן שִׁיעוּר מַעֲשֶׂר, הַעֲצָה לָזֶה, שִׁפְרִישׁ הַמַּעֲשֶׂר מִן הַקֶּרֶן לַעֲשׂוֹת בִּזָּה גַּמ"ח הַלּוֹאֹת לַעֲנִיִּים.³

מקורות והערות

1. הכי איתא בספרי (הובא בתוס' תענית ט.), עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה שנה שנה, אין לי אלא תבואת זרעך שחייב במעשר, ריבית (של גוי) ופרקמטיא וכל שאר רווחים מנין, ת"ל את 'כל' וכו' ללרבות ריבית ופרקמטיא וכל דבר שמרויח בו. ע"ש. משמע שכל רווח המגיע לאדם בכל צורה שהיא, צריך להפריש ממנו מעש"כ, וכ"פ הפוסקים וכמובא בפרק הכללים הע' 67. ע"ש. וה"מ לאחר ניכוי ההוצאות, ויתבאר בפרק ו בס"ד.

2. כ"פ בש"ע (סי' רמט סע' א) עפ"י הירושלמי ריש פאה גבי תקנת אושא, וז"ל: וחומש זה שאמרו, שנה וראשונה מהקרן, מכאן ואילך חומש שהרויח בכל שנה. ובש"ך (סק"ב) הוסיף דה"ה במעשר לבינוני. ופירוש יקרן' דקאמר, פירש בערוך השלחן (סי' רמט סק"ו) כגון שירש מאבותיו מעות, וכ"כ באג"מ (י"ד ח"א סי' קמג), פי' מהמעות שהשיג תחלה לעשות בהם מסחר אם נתנו לו מתנה או ירושה צריך ליתן המעשר, ומן התשעה חלקים יעשה המסחר ויתן אח"כ מהרווח עשירית. עכ"ל. וע"ע מ"ש בזה בפרק הכללים הע' 66.

3. כ"כ מרן הח"ח באהבת חסד (ריש פ"ח) וז"ל: וגדר המעשר הוא שצריך להפריש מתחלה מעשר מן הקרן, והנה יש הרבה אנשים שנוהרים במדת מעשר אבל אין נוהרים רק ליתן מן הרווח אבל לא מן הקרן, וזלא כן דרך האמת לצאת ידי חובת מעשר כמבואר בפוסקים, אלא מתחלה יפריש מן הקרן. אמנם בעונותינו שהיצר מתגבר על האדם ואינו מניחו לחסר מעותיו, העצה היעוצה בזה נראה לי, שיפריש המעשר ממנו הקרן לעשות בזה גמ"ח לעניים, וגם הוא יהיה מותר להלוות לעצמו כשיצטרך להם, אך בתנאי שכשיבוא למי שהשעה דחוקה לו ללות, יראה ללות מאחר וליתן לו בכדי שיעור מה שלוח בעצמו מאלו המעות וכו'. ודייק הגר"מ גרוס בשיעוריו (משפט וצדקה ח"א עמ' עד, נאות מרדכי ח"ח עמ' קטו), ששמע שאלו היתר זה אלא למי שהשעה לו הדבר, אבל אם יכול עדיף להפריש מיד, ואחרי שהפריש יכול לחכות עד

6. כן דעת הגר"נ קרליץ זצ"ל, הובא בספר יד מלכים (עמ' קכט). ובצדקה ומשפט (פ"ה הע' לא) נסתפק בזה. ובשור"ת תשובות ונהגות (ח"ב סי' תשד) הכריע בזה שיתן לפחות מחצה מהמעשר לצדקה. ע"ש (ובח"א תקס אות ה הסתפק בזה, ומ"מ כתב שם ששיעור המדד לא תלוי בפירסומי הממשלה שמחשבים במדד גם את צרכי המותרות, אלא תלוי בעיקר במדד ללחם חלב וביצים ועופות שהם חיוניים. וכ"ה באג"מ, הו"ד לקמן הע' 24. ע"ש).

3. יוסף אומץ (שם) וז"ל: פה ראיתי מנהג פשוט שאין נותנים מעשר מן הקרקעות הבאים בנדוניא או בירושה, ונ"ל שודאי אין חיוב ליתן המעשר לפי שווים, אכן חייב ליתן שנה שנה מעשר פירותיהן, דהיינו השכירות הראוי ליתן מן הקרקע ההיא. עכ"ל. וכן הסכים השארית שמחה (שם). וביאר בצדקה ומשפט (פ"ה הע' כז) דמירי שהוא משתמש בדירה לעצמו, וישער לפי דירה פחותה שזהו שיעור דמשתרשי ליה, אבל אם משכירה לאחרים, לא שייך לומר שיעשר לפי דירה פחותה, דפשוט שחייב במעשר על כל דמי השכירות שמקבל בין רב ובין מעט.

2. כן מבואר בפשיטות מדברי הראשונים שדיברו מענין מעש"כ (הו"ד בפרק הכללים הע' 57), כגון מ"ש בספר חסידים (סי' קמד), אותו מעשר הוא מעשר עני, 'לתת לעניים מעשר' מכל אשר ירויח אדם וכו'. וע"ש. וכ"כ הרמ"א (סי' רמט ס"א), דמעות מעשר יתנו לעניים. וכן מוכח בפשיטות מדברי האחרונים שדברו מענין מעש"כ בדברי הש"ע בהלכות צדקה בענין שיעור נתינתה. מ"מ בודאי שיודו שיש הידור ליתן לת"ח וכדברי המדרש קהלת הנ"ל

פרק ט

טובת הנאה המותרת והאסורה במעשר כספים

טובת הנאה במעשר כספים

א. ישנם אופנים שמותר לקבל טובת הנאה מחמת הצדקה שנותן, וישנם אופנים שאסור, וכפי שיתבאר לפנינו בס"ד.

גדר טובת הנאה המותרת במעשר כספים

ב. טובת הנאה המותרת במעשר כספים מתחלקת לשני סוגים. טובת הנאה שאינה שווה כסף, וטובת הנאה ששווה כסף¹.

טובת הנאה שאינה שווה כסף, כגון לקבל עליה לתורה², מותר לקבלה מחמת הצדקה שנותן, אע"פ שמתכוון בנתינתו להנאת עצמו, לקבל טובת הנאה זו³.

וטובת הנאה ששוה כסף, אינה מותרת אלא אם כן יתקיימו התנאים הבאים:

[א] דוקא כשמקבל דבר מועט, אבל טובת הנאה מרובה, אסור לקבלה מחמת המעשר שנותן (אע"פ שאינו מגיע לערך הצדקה שנתן)⁴.

[illegible]

1. עיין בפרק הכללים הע' 137-138 הטעם לחלק כן, ושכ"כ לחלק בספר צדקה ומשפט (פ"א הע' פה), ובספר מנחת צבי (סי' ג אות ט), וכן מובא חילוק זה בשם מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל (וישמע משה ח"א עמ' רפ), וכן מתבאר חילוק זה ממ"ש בספר שערי צדק (פ"י הע' צב), ושם הבאנו דבריהם, וע"ש מזה בהרחבה.

2. דיין קניית מצוות בביה"כ נתבאר בהרחבה בפ"ח סע' קכז. ע"ש.

3. כתב הט"ז (סי' רמט סק"א) וז"ל: ולענין לקנות מצוות בבית הכנסת במעות מעשר, נראה לי דאם בשעת קניית המצוות היה דעתו על זה, שרי וכו', ואף שהוא נהנה במה שמכבד לקרות אחרים לספר תורה אין זה איסור, שהרי בכל מעשר יש טובת הנאה לבעלים, עכ"ל. וכ"כ בחכמת אדם (הל' צדקה כלל קמד סעי' יא) וז"ל: וכן מותר לקנות מצוה בבית הכנסת אפילו לכבד אחרים, שהרי אף במעשר דגן טובת הנאה שלו ליתן למי שירצה וכו'. עכ"ל. מבואר מדבריהם שמותר לקבל הנאה ותועלת ע"י מעות מעשר. וכן הביאו דברי הט"ז אלו הרבה אחרונים. וכן מוכח מהרבה דינים שהביאו הפוסקים בידינו מעש"כ, כמובא דבריהם לקמן בפרק זה. [ואגב מה שצייר הט"ז שנהנה ע"י 'שמכבד אחרים', מדברי החכ"א שכתב 'אפילו' לכבד אחרים, משמע דאחרים לאו דוקא אלא ה"ה לעצמו. אבל צ"ע מאי רבותא דאחרים. שו"ר בספר משפט וצדקה, (שיעורי הגר"מ גרוס למעש"כ, עמ' קט) שפי' שיש בזה טובת הנאה שחברו מכיר לו טובה]. וראה בפרק הכללים הע' 136 אם יש במעש"כ משום כהן המסייע בבית הגרנות והנפק"מ בזה.

4. כמבואר ממה שאמרו בגמ' (בכורות כו:): ובכולן יש בהן טובת הנאה לבעלים. כיצד, ישראל שהפריש תרומה מכריו ומצאו ישראל אחר ואמר לו הא לך סלע זה ותנהו לבן בתי כהן, מותר. ע"כ. ופירש רש"י טובת

ומזבא בשם מרן הג"ר חיים פינחס שיינברג זצ"ל (ספר ארחות הרב וראש הישיבה עמ' לג), אברך בא לשאול קמיה מרן היות ומצבו קשה ואין לו פרנסתו כי הוא בדוחק עצום האם חייב הוא במעשר כספים, מרן אמר לו

ביתו כדי ליתן צדקה, שהרי הם קודמים לשאר עניים⁵.

גדר עני

ב. גדר עני לענין זה, יש שכתב שהוא כל שמצבו הכלכלי דחוק ביותר עד שזקוק לעזרה מאחרים עבור צרכיו ההכרחיים⁶. וי"א שהוא הדין כשחסרים לו אף שאר דברים שהיה רגיל בהם למחייתו⁷.

«מקורות והערות»

מיד כי פטור הוא על פי הרמ"א ביו"ד סי' רמ"ט (אולי צ"ל סי' רנא). כאשר באנו לצאת אמר לו הרב איך תצא מהעוני הזה אם לא תיתן מעשר, והלא מצב קשה כזה מחייב סגולה לעושר וזהו המעשר. והביא את הגמרא בגיטין דף ז. שכאשר הרחלים רוצות לעבור נהר רק כאשר הם גזוזות יכולות לעבור, לרמז כי רק כאשר תגזוז מממונך אז תוכל לעבור את הנהר של העוני לכיוון העושר. עכ"ד ק.

וראה בספר פניני רבינו האבי עזרי (ריש פ"ח) שמרן הגר"מ שך זצ"ל הקפיד מאד לתת חומש לצדקה, ואמר פעם: 'כשלא היה לי לחם לאכול נתתי חומש לצדקה'. וע"ש.

אכן יש דעות שמי שמצבו דחוק ביותר אין לו ליתן מעשר (עי' לקמן הע' 16 מ"ש בשם מרן הגריז"ס זצ"ל), ולפ"ד צ"ב הא דאמרו חז"ל בגיטין (ז). אם רואה אדם שמזונותיו מצומצמים יעשה מהם צדקה וכו' תני רב יוסף שוב אין מראין לו סימני עניות. שו"ר בספר כשחר אורח (פ"ו סל"ח) שנשאל מרן הגר"א ל"ל שטיינמן זצ"ל מדברי חז"ל אלו על מה שיעץ לתת פחות ממעשר כספים לעת עתה למי שפרנסתו דחוקה, ואמר רבנו אה"נ אבל לא באופן שיצטרך אח"כ להיות שנורר בגלל זה. עע"ש.

5. כ"כ הפלא יועץ (ערך צדקה), וכ"נ בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ה סי' רפא, הו"ד בהע' הבאה). ובשו"ת אג"מ (יו"ד ח"ב סי' קיג בסוף) כתב, שאם מרויח פחות מכדי הוצאתו שאז מדינא פטור כי פרנסת עצמו קודם לכל אדם כדאיתא ברמ"א וכו', והוא למעלה יתירא ומדת חסידות ליתן המעשר לצדקה, ולדחוק בהוצאת בני ביתו ודאי אין להחמיר בזה. עכ"ל.

6. כ"כ בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ה סי' רפא) וז"ל: עני הוא מי שמצבו דחוק ביותר שאם יתן את המעשר יהיה מוכרח להזדקק לאחרים עבור 'צרכים מינימליים', כגון אוכל ובגדים הכרחיים וכ"ש לצרכי רפואה, שבמצב כזה יכול לקחת לעצמו את כל כסף המעשר ולא יזדקק לאחרים, ואין לו רשות להצטדק על חשבון אשתו ובניו ולתת לאחרים את המעשר, אלא יקח לעצמו מה שדחוף לו וכו'. עכ"ל. ובקובץ עם התורה (מהד"ב ח"ב עמ' עט) הובא בשמו, דבזמננו נראה שנקרא עני עד שיהיו לו 'צרכים ההכרחיים ממש כפי היום', עד שאוספים בשביל זה צדקה, ואין לעני אלא לפי מקומו ושעתו, ומותר ליקח לעצמו בזה ממעות מעשר. עכ"ל.

7. כן מובא בשם מרן הגר"ש זאויערבך זצ"ל (קובץ קול התורה חוברת לט עמ' פח, ונדפס בספר באורח צדקה עמ' שכט), כשנשאל מי נקרא עני וכמה הוא בעצמו צריך לתת, השיב וז"ל: כל מי שאינו יכול להתפרנס הוא ובני ביתו מהמשכורת שלו נקרא עני וכו', 'ודרגת הפרנסה תלויה בסביבה בה הוא גר ובמה שהיה רגיל'. עכ"ד.

ובשם מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל ראיתי בכמה חיבורים כמה שמועות בזה, ונעתיק חלק מהם (עי' בספר אשרי האיש שקיבצם). אברך הרוצה לקנות משהו לבית, אם זה 'בגדר הסטנדרט שיש כן לכולם', כגון בית הוריו או בית חמיו, וצריך לזה הלואה, פטור ממעשר (ויעל אליהו סע' נז). דין מעשר נוהג אך ורק אם לאחר הפרשת המעשר יש בידך 'כדי סיפוקך', וא"כ בחודש בו אינך יכול להפריש מעשר בגלל דוחק כספי, הרי אתה פטור מלהפריש (ישא יוסף חיו"ד עמ' פג). אין לו מה 'שרגיל לחיות' עד עכשיו, כגון האוכל שהיה רגיל בו עד היום (כתבי האבני ישפה). אם אחרי הורדת המעשר גם 'יסתדר', עליו לתת מעשר, ואם לא יסתדר פטור. אכן אין

וכן רשאי ליטול צדקה עד שיהיה לו די מעות עבור עשיית עסק בטוח⁷ שיוכל להתפרנס מרווחיו⁸.

וראה בשו"ת שבט הלוי (שם) דמשמע שאף כאשר יקים קרן שלא יהיו ברווחים די למילוי פרנסתו ויצטרך עדיין ליטול מהצדקה, אעפ"כ מותר לו להקים קרן כזה ע"ש היטב, ונראה שטעמו משום דסוכ"ס ממעט ע"י זה בשיעור שצריך ליטול.

1. ראה בפרק ג ס' טו שקיבצנו כל התנאים שהוזכרו בזה, וע"ש למקורות. ועפ"י זה כתבנו כאן את הנוסח דלהלן.
2. ואם כבר נהג ולא התנה שיהיה בלי נדר, יעשה התרה כדי שלא יהיה עליו בתורת נדר, ואח"כ יאמר נוסח זה וימשיך במנהגו לעשר, עיין לעיל פ"א סע' ו.
3. הנה בספר שערי צדק (סוף פרק ח) הביא בשם ספר אור השנים לבעל הפרדס ז"ל שכתב לומר 'כמו שתקנו', וכתב ע"ז דכיון שכתבו הפוסקים שיקבל עליו המצוה בלי נדר, אינו נכון שיאמר לשון 'תקנו' שמשמע שהוא חובה, ולכן כתב שנכון לומר 'אמרו', ע"ש. אמנם ראה בספר מגיד מישרים (פר' צו בסופו) שכתב, ולא אתקן מעשר אלא למאן דבעי לאתעשרא וכו', משמע דלשון תיקנו שייך אף במקום שאינו חובה. ומ"מ נראה שנכון לומר 'כמו שדרשו'.
4. ראה לעיל פ"א סע' א הדרשה במלואה, וע"ש בהע' 2 שהבאנו מקורות נוספים למצות מעשר כספים.
5. פרק א סע' ה.
6. כגון עליה לתורה וכד', ראה עוד דוגמאות לזה בפ"ח סע' קה ואילך. וע"ש בסע' ק שצריך שבשעת קניית המצוה יהיה דעתו ע"ז שקונוהו מכספי המעשר, ובהע' 6-265 אם יכול להתנות שכל נתינותיו לדבר מצוה יהיו על דעת כן.
7. נתבאר לעיל פ"ד סע' ז, ואז אף אם נודע לו אח"כ בעת עריכת חשבון המעשר שנתן יותר, יוכל לקזזו מהמעשר של הרווח הבא שיזדמן לו.
8. פרק ד סע' ח.

הקופה המיוחדת לכך, לא יחול עליו שם צדקה עד שיבוא לידי העני⁹. והריני מכיין שאוכל בשעת הצורך לתת את המעשר באומד¹⁰, ומה שאוסיף ליתן יותר מהמחויב, יהיה בתורת צדקה בעלמא ולא בתורת מעשר¹¹. ומפיל אני תחנתי לפניך מלך רחמן שבזכות קיום מצות מעשר כספים, יקוים בי מאמר חז"ל 'עשר בשביל שתתעשר', ואזכה תמיד לפרנסה וכלכלה טובה מידך המלאה והרחבה, לי ולזרעי עד עולם¹².

אופן עריכת חשבון המעשר

ב. הרוצה¹³ לקיים מצות מעשר כספים כראוי, צריך לנהל רישום מדויק של הדברים הבאים:

[א] רישום כל הכנסותיו ורווחיו.

[ב] רישום ההוצאות לצורך עסקיו (אם הוא בעל עסק).

[ג] רישום כל נתינותיו לצדקה.

[illegible]

9. כן הורה מרן החזו"א זצ"ל, שכדי שלא יבוא בזה לידי חשש בל תאחר (על מסירת המעשר לעניים), טוב שיתנה שכל המעשר שיפריש, לא יחול עליו שם צדקה עד שיבוא לידי העני, וכנ"ל פ"ג סע' יב. והנה בכה"ג, כיון שלא קרא עליו שם מעשר, ממילא לא חל כלום בהפרשתו, וא"כ במקום שרוצה שיועיל לו זכות הצדקה מיד, יכול להדיא שבפעם זו שמפריש, יכול עליו שם צדקה מיד בהפרשה. אמנם בכה"ג אם אין כוונתו ליתנו מיד לעני, יעשה תנאי לפני שמפריש, שרצונו לחלק את המעשר מעט מעט כראות עיניו ובעת שירצה, וע"י זה ינצל מאיסור בל תאחר אע"פ שעניים מצויים, כמבואר שם בסע' יג (ועש"ע בהע' 41). ומ"מ בשעת קבלת המצוה נראה שלא יסמוך על עצה זו בלבד, אלא יעשה כדברי החזו"א, משום שבזה יוצאים ידי כל הפקפוקים, כמ"ש בדרך אמונה (פ"ח ציה"ל אות עב). ועיין מ"ש לקמן הע' 48.

10. תנאי זה מהני למי שאינו יכול לעמוד על חשבון הרווחים שלו, אבל בלאו הכי יותר טוב שלא לתת המעשר באומד, כמ"ש לעיל פ"ג ס' ה, וכןזכר שם בהע' 53, ע"ש.

11. ראה עוד בשערי צדק (סוף פ"ח) שכתב שיאמר בתוך הנוסח, שאם אמעט משיעור מעשר, כונתי שיתעשר ממנו רק תשעה חלקים כמותו, וביאר (בהע' יח וכו') שאף אם מפרש פחות מכשיעור, כיון שמכין שיחול מעשר לפי חשבון, חל על חלק זה שם מעשר, ונסתמך על דברי החזו"א שהורה כן גבי מעשר תבואה ע"ש, אולם נראה שאינו מוכרח, דיש לחלק בין מעשר תבואה שהוא חובת חפצא, למעשר מהממון שהוא חובת גברא כמ"ש לעיל פ"א הע' 3, וכיון שסו"ס אינו נותן עשירית מכלל נכסיו, אינו מקיים בזה מצות מעשר כספים. ולכן נלענ"ד שנכון שלא לאמרו, כדי שלא יבואו לעשר לכתחלה פחות מהשיעור הראוי.

עוד כתב שם, שיאמר, שאם אתן בשיעור חומש, אכיון בזה שיהיה שתי פעמים מעשר. ע"ש. והוא עפ"י דברי האהבת חסד המובא לעיל פ"א הע' 29, שכתב דיותר טוב שיפריש ב' פעמים מעשר, כי מעשר רומז לסוד גדול כמ"ש בספרים, ומהנכון שלא לערבב עניינו וכו', ע"ש. אולם נראה דלאו בכוונה תליא מילתא כי אם במעשה הנתינה, כלומר שלא יתן החומש בבת אחת, אלא יחלקו לשתי נתינות נפרדות. ומ"מ האומרו לא הפסיד.

וראה בשו"ת יחווה דעת (ח"ג סי' עו בסיכום) שהעלה להתיר למי שהשעה דחוקה לו ואין ידו משגת לנהוג מעשר כספים מכל רווחיו, שיתנה מראש שיתן המעשר רק לאחר ניכוי הוצאות ביתו. ע"ש. וראה עוד מ"ש לקמן הע' 46.

12. ראה בשערי צדק (פ"ח הע' סד) בשם השל"ה (צדקה ומעשר ד"ה ומ"מ).

13. כל סעיף זה וסעי' ג נתבארו בפרק ג סעי' א-ו, ע"ש המקורות לזה.

טבלת מעשרות					
שנת: חודש:					
מעשרות שהו פרשו, והוראות קבע			הכנסות		
סכום	מטרה	תאריך	סך הכנסה	מקור	תאריך
סך כל מעשרות שהו פרשו:			סך כל ההכנסות:		
סיכום סופי			הוצאות / הערות		
סך כל ההכנסות:					
[סך כל ההוצאות:]					
[סך ההכנסה נטה]					
עשירית ההכנסה:					
סך כל המעשרות שהו פרשו:					
סה"כ הנותר להפרשה:					
חמישית ההכנסה:					
סך כל המעשרות שהו פרשו:					
סה"כ להפרשה:					

טבלת מעשרות					
שנת: חודש:					
מעשרות שהו פרשו, והוראות קבע			הכנסות		
סכום	מטרה	תאריך	סך הכנסה	מקור	תאריך
סך כל מעשרות שהו פרשו:			סך כל ההכנסות:		
סיכום סופי			הוצאות / הערות		
סך כל ההכנסות:					
[סך כל ההוצאות:]					
[סך ההכנסה נטה]					
עשירית ההכנסה:					
סך כל המעשרות שהו פרשו:					
סה"כ הנותר להפרשה:					
חמישית ההכנסה:					
סך כל המעשרות שהו פרשו:					
סה"כ להפרשה:					

*ניתן להשיג תוכנת מעשרות משוכללת, פרי עבודה מאומצת של 'מכון תורת האדם לאדם', במייל: torat.maaser@gmail.com

פרק הכללים

כללים ויסודות
בהלכות
מעשר כספים

תוכן ההלכות

- א. מקור מצות מעשר כספים..... עמ' רעט
- ב. גדר חיוב מצות מעשר כספים..... עמ' רפח
- ג. גודל חשיבות מצות מעשר כספים..... עמ' שג
- ד. דין נתינת חומש..... עמ' שו
- ה. מתי חייב במעשר כספים מטעם נדר, וכיצד ינהג לכתחילה..... עמ' שיב
- ו. דין מעשר כספים במקום שהעניים מצויים..... עמ' שיח
- ז. חיוב היחיד למלאות מחסור העני..... עמ' שלא
- ח. נתינה יותר מחומש במקום שהעניים מצויים..... עמ' שלד
- ט. לאלו מטרות נועדה מצות מעשר כספים..... עמ' שלו
- י. הבטחת העשירות במעשר כספים..... עמ' שלט
- יא. האם הבטחת העשירות תלויה במעשיו..... עמ' שמח
- יב. התנאים הנצרכים כדי שיזכה לעשירות..... עמ' שזו
- יג. גדר מצות 'לא תנסו', והיתר הנסיון במעשר כספים..... עמ' שסה
- יד. גדר מצות מעשר כספים, ודין הפרשה מהקרן..... עמ' שפא
- טו. מאיזה רווחים מפרישים מעשר כספים, ודין מעשר מתפצים..... עמ' שפג
- טז. דין מעשר כספים בכסף שניתן לצורך מסוים..... עמ' שצא
- יז. דין ניכוי ההוצאות מההכנסות..... עמ' תב
- יח. סוגי מסים שמנכים מהרווח..... עמ' תיג
- יט. דין ניכוי הוצאות ביתו..... עמ' תכא
- כ. ניכוי הפסד עסק אחד מרווח עסק אחר..... עמ' תכה
- כא. שימוש במעות מעשר לשאר מצוות..... עמ' תל
- כב. תנאים לקניית מצוות מכספי מעשר..... עמ' תנא
- כג. קניית מצוות בבית הכנסת מהמעשר, וכיצד ינהג כשהיה עוד קונה למצוה מלבדו..... עמ' תסג
- כד. גדר דבר שבחובה האסור במעשר כספים..... עמ' תסח
- כה. גדר דבר מצוה במעשר כספים..... עמ' תעח
- כו. נתינת מעשר על רווח עתידי, ודין גביית חוב עני מכספי המעשר שבידו..... עמ' תפז
- כז. קבלת טובת הנאה במעשר כספים..... עמ' תקב
- כח. דין קניית כרטיס הגרלה של מוסד צדקה מכספי מעשר..... עמ' תקכא
- כט. גדר עני הפטור ממעשר כספים..... עמ' תקלה
- ל. גדר עני הרשאי ליטול כספי מעשר, ולאיזה דברים רשאים ליטול..... עמ' תקמו
- לא. מעשר כספים - שיעור בצדקה או דין בפני עצמו..... עמ' תקסט

א. נאמר בתורה לענין מצות מעשר תבואה (דברים כב, יד): "עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה שנה שנה". מפסוק זה נלמד גם המקור למצות 'מעשר כספים', כפי שדרשו חכמינו ז"ל בספרי: אין לי אלא תבואת זרעך שחייב במעשר, ריבית ופרקמטיא וכל שאר רווחים מנין, ת"ל את 'כל', לרבות 'רביית ופרקמטיא וכל דבר שמרויח בו'¹.

לי אלא תבואת זרעך שחייב במעשר, ריבית (של גוי) ופרקמטיא וכל שאר רווחים מנין, ת"ל את 'כל', דהוה מצי למימר את תבואתך, מאי 'כל', לרבות ריבית ופרקמטיא וכל דבר שמרויח בו. עכ"ל. ולקמן (סע' ב) יתבאר אם הוי דרשה גמורה או רק אסמכתא.

ובספר ראשל"צ לבעל האוה"ח הקדוש (יו"ד סי' רמז) ביאר, דכוונת התוס' במה שהביאו דרשה זו כאן, דכיון דקרא דעשר תעשר מיירי גם בצדקה כדאמרו בספרי, א"כ הרי שגם ע"ז קאמר עליה בגמ' דשרי לנסויי להקב"ה ע"ש. וכ"כ כע"ז בהגהות היעב"ץ שם. ומבואר מדבריהם דסוגית הגמ' מיירי גם בענין מעש"כ. ועיין בסמוך ראיית האחרונים לזה מדברי הגמ' גופה (והיינו רק המקור למצות מעש"כ אך לא גדר חיובו, שזה יתבאר בס"ד בסע' הבא).

שיטת הראשונים שסוגית הגמ' עוסקת אף במעשר כספים

וכך מוכח מדברי כמה ראשונים דפירשו דהגמ' גופה מיירי אף לענין מעשר הבא מהממון, ונביא דבריהם;

1) הנה מקור דין מעשר כספים מצינו בכמה מקומות בדברי חז"ל, וכפי שיתבאר לפנינו בס"ד.

מקור א' לדין מעשר כספים

הנה איתא במס' תענית (ט.). עשר תעשר, עשר בשביל שתתעשר, אשכחיה ר' יוחנן לינוקא דריש לקיש, אמר ליה (ריו"ח) אימא לי פסוקיך, א"ל (ינוקא) עשר תעשר, א"ל (ינוקא) ומאי עשר תעשר, א"ל (ריו"ח) עשר בשביל שתתעשר, אמר ליה (ינוקא) מנא לך, א"ל (ריו"ח) זיל נסי, אמר ליה (ינוקא) ומי שרי לנסוייה להקב"ה והכתיב (דברים ו-טז) לא תנסו את ה', א"ל (ריו"ח) הכי אמר רבי הושעיא חוץ מזו שנאמר (מלאכי ג, י) הביאו את כל המעשר אל בית האוצר ויהי טרף בביתי ובחנוני נא בזאת אמר ה' צבאות אם לא אפתח לכם את ארובות השמים והריקותי לכם ברכה עד בלי די. ע"כ.

וכתבו שם התוספות ד"ה עשר תעשר, ז"ל: הכי איתא בספרי עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה שנה שנה, אין

1 וכבר העירו כמה אחרונים, שלפנינו בספרי לא נמצא דרשה זו. וכתב בברכ"י (יו"ד סי' רמט) דמ"מ אהימנתייהו דתוס' שהביאוהו סמכין וכו'. עכ"ל.

וראיתי בחומש תורה תמימה (דברים כב, יד) שג"כ העיר כן, וכתב וז"ל, וכבר הראנו לדעת כמה פעמים בחיבורנו, כי הרבה דרשות ומאמרים היו לפני הראשונים בספרי ומכילתא, שלפנינו הם חסרים. עכ"ל. והנצי"ב בעמק הנצי"ב (דברים פ"קא נד) לאחר שהביא דברי התוס' בשם הספרי, כתב שהוא ס"ז (ונראה שהוא ר"ת ספרי זוטא. אך לא מצאתי ספרי זוטא על ספר דברים).

ומ"מ כתבו האחרונים שגם לפנינו נמצא בילקו"ש ובתנחומא קרוב לדברי הספרי, ראה מזה לקמן. ואכן מצאנו כעין דרשת הספרי בפסיקתא רבתי (סי' כה) דקאמר עשר תעשר את כל תבואת זרעך. את כל לרבות מעשר מהממון. וע"ע מזה לקמן.

דברי האור זרוע

כתב באור זרוע (הל' צדקה סי' יג) וז"ל: בפ"ק דתענית אמר ריו"ח מאי דכתיב עשר תעשר, עשר בשביל שתתעשר וכו', למדנו שמצוה לאדם לעשר את ממונו, וכל מה שמרבה במעשרות מרבה בעושר וכו' ע"ש. מבואר בפשטות (ממ"ש 'את ממונו') דס"ל דקאי סוגית הגמ' במצות מעש"כ, וכ"כ הח"ח בספרו אהבת חסד בשמו. ע"ש.

דברי רבינו יונה

וז"ל רבינו יונה בספר היראה: ובמעשרות אל תרפה ידך מליטלם כראוי. כיצד, מכל דבר שמשתכר הן לכתוב הן ללמוד הן לעשות מלאכה וכו', בכל ענין שיבוא הן כסף הן שווה כסף, מן הכל יפריש מעשר, כי דבר זה אין לו ערך, 'כי את אשר אסר הקב"ה לנסותו, התירו במעשר' עכ"ל, הרי שלמד דמיירי הגמ' במצות מעש"כ, דהלא התם הוא דאמרינן שהותר הניסיון במעשרות, והביא הרר"י זאת לענין מעשר מהממון. גם בפירושו על אבות (ג,יג) מוכח שלמד כן, ע"ש ד"ה מעשרות סיג לעושר. וע"ע במש"כ בספרו שע"ת (שער ג אות ל), ובפירושו על משלי (ג, ט).

דברי הספר חסידים

וז"ל רבי יהודה החסיד בספרו ספר חסידים (סי' קמד): הביאו את כל המעשר וכו' ובחנוני וכו', גדול הפרשת מעשר שאמר הקב"ה בחנוני, מעל דברים אחרים שאסור לנסותו, שנא' לא תנסו וכו'. אותו מעשר הוא מעשר עני, לתת לעניים מעשר מכל אשר ירוויח אדם וכו', ואוי להם המעכבים מעשרותיהם, כי לבסוף לא ישאר בידם כ"א

המעשר וכו'. עכ"ל. הרי שמפרש קרא דבחנוני דמייתי בגמ' דמתיר הניסיון, דמיירי במעש"כ הבא 'מכל אשר ירוויח', שמע מינה דס"ל דמיירי הגמ' במעש"כ.

דברי הטור

וכן מוכח מדברי הטור שסובר כן, והוא ממ"ש בהלכות צדקה (סי' רמז) וז"ל, דבר בדוק ומנוסה כי בשביל הצדקה שנותן לא יחסר לו אלא תוסיף לו עושר וכבוד וכו' ואמרו חכמים בכל דבר אסור לנסות את ה' חוץ מדבר זה כדכתיב ובחנוני וכו' ע"ש, וברור דמקורו מהגמ' בתענית הנ"ל וכמ"ש שם הב"י, הרי להדיא דס"ל דקאי הגמ' על מצות הצדקה. וכתב שם הדרישה, דכוונת הטור למי שנותן א' מעשרה, וע"ש.

ביאור הוכחת הראשונים הנ"ל

וצ"ב מנא להו להנך רבוותא דמיירי סוגית הגמ' במעשר מהממון, דהא גופא דקרא דעשר תעשר מיירי במעשר מהתבואה. ואף קרא דבחנוני דמייתי ריו"ח, הלא בפשוטו מיירי בתרו"מ הניתן לכהנים ולויים כדמשמע שם ברישא דקרא ע"ש, וכ"כ שם מפרשי המקרא ע"ש בפ' הרד"ק והמצודות, ושמא דוקא באלו הובטח העשירות, והיכן יש מהפסוק רמז למעש"כ.

אכן בספר ראשל"צ (שם סק"ד) הוכיח כן מדקאמר ריו"ח לינוקא 'זיל נסי', ואי תימא דבמעשר תבואה קאמר שצותה התורה לתת ללוי, מסתמא פשיטא דלא יהיה נחשד על המעשרות, וודאי יהיב המעשר המחויב, אלא ודאי דקאי על דרשת הספרי ד'את כל', דלאו כ"ע ידעי ליה וכו'. עכ"ד.

מפתח מפורט

* רוב המקורות הנזכרים כאן, מפנים אל החלק הראשון של הספר [מפרק א עד יא]. חלק מהנושאים המובאים כאן מופיעים גם בפרק הכללים בהרחבה. ע"מ למצוא נושא בפרק הכללים, יש לעיין בהערות המופיעות בפרקים הנ"ל, עפ"י המקורות שצוינו כאן.

אומד

- נתינה מאומד כשאינו יכול לעמוד על חשבון הרווח. גו
- נתינת מעש"כ מאומד ג ה-ו
- נתינה מעש"כ מאומד ע"י תנאי. גו

אומדן דעת

- כשיש אומדן דעת שאין הנותן רוצה שהמקבל יעשר
- את הכסף שנתן לו ה מז

אומן

- הוצאות נסיעה לאומן מכספי מעשר ה 325

אוצר החכמה

- תוכנת 'אוצר החכמה' וכד' מכספי מעשר ה פג

אח

- לחסוך מכספי מעשר עבור אח הלומד
- בישיבה ה 111, 119

אחריות

- הפריש מעשר ואבד, אם חייב באחריותם ג ט

איבה

- נתינת כספי מעשר לגוי במקום חשש איבה יא כג
- נתינת כספי מעשר למומר במקום חשש איבה. יא כב

אימוץ

- פרנסת ילד מאומץ מכספי מעשר ה לא

אינפלציה

- הרויח ע"י מסחר אך גם ירד כח הקניה של הכסף
- (אינפלציה), אם חייב במעשר ה יג

איסור

- שימוש במעשר כדי להציל עצמו או חברו
- מאיסור ה קכג
- מעשר מרווח של איסור ה מב

אכילה

ע"ע: 'סעודה'

אלמנה

- מעשר מקצבת אלמנות ה כב

אם

- לפרנסה מכספי מעשר ה לג, 93

א

אב

- חיוב הבן במנהג אביו לעשר א ח
- לפרוע חובות אביו מכספי מעשר ח לד
- לפרנסו מכספי מעשר ח לג
- מי שאביו אסר עליו להפריש מעשר א ט; 12

אבידה

- הפריש מעשר ואבד הכסף ג ט
- כסף שאבד בתוך עסק, ניכיו מהרווח ו ל
- מעשר מכסף שאבד ה יא
- מעשר מאבידה שהשיבו לו ה לג

אבל

- לתרום כספי מעשר לארגון המספק ציוד לבית
- האבל ח קמא

אברך

- אברך שיש לו ע"י המלגה כדי פרנסתו, אם רשאי
- ליטול צדקה יא ד
- אברך שיש לו כדי פרנסתו, אם רשאי ליטול את מלגת
- הכולל או שאר צדקה יא ד
- אברכים, להחליף כספי מעשר ביניהם י 12
- אם יש לו מעמד של שכיר יא 14
- אם רשאי ליטול צדקה עבור חובות שטרם הגיע זמן
- פירעונם יא יט
- דין אברך כולל במעשר כספים י 2
- מסיע חבריו לכולל ברכבו, להחשיב מהמעשר את
- שווי הנסיעה ז 14
- מעשר מהמלגה שמקבל מהכולל ה כד, י 2
- נתינת מעשר לאברך שאינו עני ח ד
- נתינת מעשר לאברך שילמד עם בנו ח מח
- אוכל**
- מעשר משווי סעודה שאכל בשמחה וכד' ה סח
- אולם**
- ניכוי הוצאת האולם והסעודה של שמחה מהמתנות ו לג